

SİNODALİTA:
Doğu ve Batı Kilise Geleneklerinin Ortak bir İlkesi & Günümüzde Ortodoks
Kilisesinde bu İlkenin Uygulanması

By
Pek Muhterem Baş Vaiz Eklesiark Aetios,
Patrik Cenaplarının Özel Ofis Direktörü

* * *

Παναγιώτατε Πάτερ καί Δέσποτα, Muhterem Patrik Cenapları ve Despot
Muhterem Hazretler,
Ekselansları Episkopos Massimiliano,
Beraberindeki Saygıdeğer Ruhbanlar ve Keşişler,
Rab'de Sevgili Erkek Kardeşlerim ve Kız Kardeşlerim,

Konstantinopolis Başepiskoposu Aziz Altınağızlı (Krisostomos) Yuhanna'nın Kilise'yi Sinod ile özdeşleştirmesi (“ἐκκλησία γὰρ συνόδου ἐστὶν ὄνομα” [“sinodun adı kilise olduğu için”]; (Mez. 149 üstüne yorum, 1) ve diğer yandan başka Kilise Babaları da “sinod” terimini meşhur Ravenna Belgesinin (§5). vurguladığı gibi “nihai temelini” bulduğu Kutsal Üçlü birlik ile ilişkilendirdiği için, Sinodalita kavramını ele almak üzere Kilise'den özellikle de Kutsal Üçlü Birliğin bu muhteşem Kilisesi Aya Triada'dan daha uygun bir yer olamazdı. Bu çok önemli konuyu Konstantinople Başdiyosezi *Protos*'u, Mesih İsa'nın Haşmetli Ulu Kilisesi *Protos*'u, - Yeni Roma Patriği ve Ekümenik Patrik'in huzurunda olduğu kadar, Saranta Kilisesi Pek Muhterem Metropolitanı Andreas gibi Ekümenik Patrikhane'nin Kutsal ve Mübarek Sinodunun burada hazır bulunan mensupları ve elbette ilk resmi ziyaretlerini yapan Ekselansları Episkopos Massimiliano ve kentimizdeki Roma - Katolik cemaatinden erkek ve kız kardeşlerimizin huzurunda sunmaktan büyük bir şeref duyduğumu belirtmek istiyorum.

Bu akşam yapacağımız toplantı, geçtiğimiz sonbaharda, 10 Ekim 2021'de Roma Kilisesinin başlattığı sinodal yolculuğun bir parçası olarak İstanbul Apostolik Temsilcisi Ekselansları Episkopos Massimiliano'nun girişimi olmasa yapılmayacaktı. Papa Franciskus Hazretleri, “sinodalita hakkında bir sinod” adı ile resmen “Sinod 2021-2023” olarak adlandırılan ve sinodalitanın anlamı ve amacına odaklı iki yıllık bir süreci bu tarihte başlattı. Roma Katolik Kilisesinin önceki sinodlarından farklı olarak; bu sinod, gerçek anlamda tüm dünyadaki episkoposluk bölgelerinde, başladı; 2022 yılı ilkbahar dönemi boyunca mahalli kiliselerde halka danışma ya da dinleme oturumları ile yerli Katolikler, millî episkoposlar konferansları, dini tarikatlar ve Roma Curia Görevlileri ile birlikte 2023 yılı ekim ayında Roma'da toplanacak olan zirveye kadar, geniş bir muhakeme sürecine başlandı.

Bu bağlamda Vatikan, Roma – Katolik episkoposlarından, 2023 sürecine giden bu iki yıllık Sinodalite hakkında Sinod döneminin episkoposluk bölgesi aşamasında, yerel Ortodoks Hiyerarşisini davet etmelerini istedi. Hrisityanların Birliğini. Teşvik

Konseyi Başkanı Kardinal Kurt Koch, uzun bir geçmişe sahip bir sinodalita deneyimi bulunan Ortodoks Kilisesi ile yakın bir ortak çalışmanın “episkopal meslektaş dayanışmasının önemi hakkında biraz daha öğrenme olasılığını ödüllendireceğini” ifade etmiştir.

Muhterem Episkopos Massimiliano, Şehirlerin Kraliçesinde bulunmakla, “Kanonist Patrik” Bartholomeos’un rehberlik ve pederlik desteğine erişme bakımından eşsiz bir ayrıcalığa sahiptir. Bu geceki toplantı, şehrimizdeki Roma-Katolik Kilisesine mensup erkek ve kız kardeşlerimize karşı Bartholomeos Cenaplarının asla azalmayan özeni ve sevgisinin ifadesidir. Ben de sizlerle sinodalita ilkesi hakkında bir kaç şeyi ve bunun günümüz Ortodoks Kilisesindeki uygulaması üzerine bir kaç düşüncüyü sizlerle paylaşmak gibi önemli bir sorumluluğu bana emanet ettiği için Patrik Hazretlerine özellikle müteşekkirim.

Sinodalitadan söz ederken, Batı Kilisesine yeni bir Doğu kavramını değil, birbirinin kızkardeşi olan bu iki Kilise’nin kanonik geleneklerinin ortak temel ilkelerini anlatacağım. Yunanca Sinodos- *σύνδοχος*- ile Latince Konsil – *Concilium* – kelimelerinin üçüncü yüzyılda aynı bölgede (Kuzey Afrika) ve neredeyse aynı anda kilise toplantılarını belirtmek amacı ile kullanılmaya başlanması tesadüf değildir. İskenderiyeli Diyonisos Roma’ya mektubunda sinod hakkında yazmıştır ve Tertullianus da incelemelerinde, aynısını kullanmıştır.

Üçüncü yüzyıldan önce *σύνδοχος* kelimesi kilise yazılarında Yeni Ahit de dahil olmak üzere “konsil” olarak yer almaz; oysa bu sözcük klasik edebiyatta, Platon, Arsitoteles, Epiküros gibi filozofların, Xenophon gibi tarih yazarlarının, Euripides gibi trajedi yazarlarının ve hatta oyun yazarı Aristofanes’in eserlerinde sık sık görülmektedir. Kilise, sinodos -*σύνδοχος*- kelimesini antik eserlerden alıp benimsemekle *ἐκκλησία* sözcüğü ile kendini özdeşleştirirken gösterdiği açıklığı sergilemiştir. Klasik geleneğe göre sinodos-*σύνδοχος*- ve ekklissia - *ἐκκλησία* – kelimelerinin ikisi de halkın gözünde aynı anlama sahipti, her ikisi de *meclis / toplantı* anlamı taşıyordu: Birincisi herhangi bir *meclis / toplantı*; ikincisi ise Yunan devletinin özgür vatandaşlarının özel *toplantısı / meclisini* ifade ediyordu. Böylece antik Kilise’de siyasi bir olgu olan sinodalitadan teolojik olgu olan bir sinodalitaya yönlendiriliyoruz. Başlangıçta belirttiğim, Aziz Yuhanna Krisostomos tarafından vurgulanmış olan sinodos - *σύνδοχος* – ve ekklissia *ἐκκλησία* sözcükleri arasındaki bu içsel karşılıklı bağlantı durumu 20. Yüzyılda bazı önde gelen Ortodoks ve Roma Katolik teologlar tarafından tekrar keşfedildi: Bu kişiler, gösterdiler ki Konsil Kilise’ye eklenmiş bir şey değildir, fakat Kilise’nin kendisi bir konsildir.

Kilise, konsilleri organize etmek için sadece kavramları değil, antik çağın siyasi ve idari yapılarını da kullandı: Tartışma prosedürleri ve karar alma mekanizmaları Roma senatosundan ve yasal prosedürler Romamahkenelerinden. Bu prosedürlerin ötesinde Kilise ayrıca antic çağ kurumlarının demokratik ahlakını da benimsemiştir: Kilise konsillerinde tüm katılımcılar Atina *ἐκκλησία* sınıfının önemli bir ilkesi olan eşit

konuşma ve oy hakkına (*ισηγορία*) sahiptiler. Ayrıca kendi episkoposluk bölgelerinin temsilcileri olarak kendi halkları adına konuşma fikri ile konsillere katıldılar. Bu nedenle kendilerini sürülerine hep vermek zorunda hissettiler ve oylarının sonuçlarını buna göre değerlendirdiler.

Son olarak, - ama önemli bir noktaya daha değinmek isterim – Yunanca *σύνδοχος* sinodos sözcüğü ve Latince *Concilium* konsil sözcüğü arasında bir ilişki bulunur. Sevilleli Isidoros, concilium kelimesinin cilium (kirpik) kelimesinden geldiğine inanırdı. Ona göre concilia, birlikte bir şeye bakmak için toplanan insanlar demektir; bu ifadenin Yunanca karşılığı da *σύνοψις* - synopsis-tir. Konsillere yapılan bu yorum, Batıdaki Kanoncular tarafından benimsenmiştir. Doğuda *σύνδοχος* sözcüğü; birlikte anlamı veren *σύν*-sin-, ile ‘patika’ ya da ‘yolculuk’ demek olan *όδός* -odos- kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuştur. *όδός* -odos- kökü, bize geç antik dönemde Hristiyan Doğu’da konsillerin nasıl görüldüğüne dair bir ipucu vermektedir: bir konsile katılmak için episkopos hedefine yani konsilin yapılacağı yere varmak için diğer episkoposlarla birlikte makamından ayrılarak genellikle uzun ve tehlikeli bir yola (*όδός*) koyulmak zorundaydı. Bu anlamda *σύνδοχος* sinodos kelimesi *συνοδοιπόρος* kelimesi ile eş anlamlı olmaktadır. Episkoposların uzun ve tehlikeli bir yolculuk sonunda bir araya gelmeleri *-συνοδοιπόροι* (sinodipori) onların *σύνδοχος* (sinodosu) olarak kutlanırdı.

Bu nedenle Sinod, özellikle episkoposların fakat aynı zamanda rahiplerin ve laik katılımcıların da ortak bir hacılıkta bir arada, aynı yolda yürümesi ile toplanmış olan insan topluluğudur. Bunu kavramak bize sinodların durağan değil, hareketli olduklarını, Kilise hayatında tekrarlayan değil açıklayan etkinlikler olduğunu hatırlatır. Dirilen Kurtarıcı “İşte her şeyi yeni yapıyorum” (Va. 21, 5) diye açıklıyor. Aslında her gerçek kilise konsilinde değişmeyen imanımızın yeniliğini tecrübe ediyoruz.

Bunun gibi, “sinodik bir zihniyet” edinme ihtiyacından da konuşabiliriz. Bu nedenle sinodalite üzerine düşünürken onu en geniş kapsamıyla düşünmeliyiz. İlk bakışta ister ekümenik ister mahalli boyutta olsun, fiili konsillerin işleyişlerine atıfta bulunulsa da bunun, Kilise çapında daha geniş ölçekte ve her seviyede: episkoposluk bölgesinde, mahalli kilisede ve kişisel yaşamlarımızda yaygınlaşan bir nitelik olarak anlaşılması gerekir. Örneğin Dünya Kiliseler Konseyi pek çok eklesiyolojik çalışmalarından birinde sinodaliteyi Kilisenin doğasına ait ve Kilisenin “hem yerel hem de olası tüm diğer seviyelerde ihtiyaç duyduğu” bir boyut olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde Ravenna Belgesi “Kilisenin konsil boyutunun üç seviyede: mahalli, bölgesel ve evrensel seviyelerde” bulunduğunu ifade etmektedir (§10).

Ortodoks bağlamında sinodalite bu seviyeler için mahalli kilise konsilleri, episkoposluk bölgesi konsilleri ve yerel otosefal Kiliselerin, Synaxes of Primates (Başepiskoposlar Birliği), Pan-Ortodoks Konsiller ve diğer şekillerde uygulanmaktadır. Benzer şekilde “sinodalite sinodu” bağlamında, 2023 yılında bir araya gelmeden evvel Roma-Katolik Hiyerarşisi tüm dünyada cemaat rahiplerinden keşişlere, rahibelere ve

Katolik üniversitelerine her seviyede ve pek çok farklı kilise organizasyonu arasında, karşılıklı istişare fırsatı sunmaktadır. Bu akşamki toplantımız sinodalite ruhunun, “yoldaşlık ruhunun” başkasına açık olmanın, dinleme isteğinin açık bir şekilde ortaya çıkmasıdır.

Tarihsel bakış açısından, sinodalitenin en erken biçimi Havariler tarafından kurulan cemaatler arasındaki çalışma ağı idi. Bu türden bir çalışma ağının nasıl bir şey olduğu hakkında Pavlus cemaatlerine bakarak bir fikir edinebiliriz. Bu cemaatler kurucuları ve onlar tarafından anlatılan hikâyelerin ortak bir anısını paylaşmaktadırlar. Bu anılar ve hikâyeler anlatıldı ve bu ağ yoluyla diğer ağlara aktarıldı. İlk Hristiyan Kutsal Yazıları bu şekilde ortaya çıktı. Yeni Antlaşma'nın en geniş kısmını Havarilerin Mektupları oluşturmaktaydı. Bunlar tam olarak bu ağlar içinde ve arasında bir iletişim ya da danışma aracı olarak yazılmışlardı. Bunlar ağ ile o kadar bağlantılı idiler ki Pavlus tarafından yazılmış olmasalar bile Pavlus mektupları olarak adlandırılan bazı yazılar gibi o ağın kurucusunun adını taşımaktadırlar. Bu nedenle Yeni Antlaşma'yı sinodalitenin meyvesi olarak adlandırmak abartı olmaz.

Bununla birlikte sinodalite “tavuk mu yumurtadan, yumurta mu tavuktan çıkar ikilemi şeklinde, Havarilerin İşleri Kitabında Kutsal Yazılardaki iki olayın anlatımıyla görselleştirilir. Bunlardan birincisi Pentekost'tur (Ha. İşl. 2). Bizans ikonografisinde konsiller Pentekost ikonografisi görünümünde tasvir edilir. Paraklet Yeruşalim'de ilk Havarilerin üstüne her biri tek başına dua ederken değil, dua etmek için “bir tek yerde hep birlikte” toplandıkları sırada inmiştir” (“ἐπὶ τὸ αὐτό;” Ha. İşl. 2,1). Aslında yalnızlığın taşıdığı derin değere rağmen dayanışma ve beraberlik – Rusça terim *sobornost*'un kastettiği anlamıyla birlikte- daha da değerlidir. Kilise kendi kendine yeten ayrı ayrı atomlar/parçacıklardan oluşan yığın değil, organik olarak birbirine bağlı, birçok uzuvları olan bir bedendir. Biz günahkârlar, Konsil'de bir araya geldiğimiz zaman; tek tek bireyler halinde iken olduğumuzdan çok daha fazlası oluruz ve bu “çok daha fazla” olan şey aramızda Kutsal Ruh'un lütfu ile aktif bir şekilde bizzat Mesih'in mevcudiyetidir. Rab'bin vaat ettiği gibi “Nerede iki ya da üç kişi benim adıma toplanırsa ben onların arasında olurum” (Mt. 18, 2). Her gerçek konsili geçerli kılan bu egemen onaylamadır. Bu nedenle Hristiyan imanına göre sinodalite insan-merkezli değil, Mesih -merkezlidir ve -ne kadar büyük olursa olsun – bir kurumun karar alma konusundaki başarılarına değil, “Rabbimiz Mesih İsa'nın lütfuna ve Peder Allah'ın sevgisine ve Kutsal Ruh'un birliğine” bağlıdır. Konsil'in “Ἁγία Σύνοδος” (Kutsal Konsil) olarak adlandırılmasının nedeni budur: çünkü en Kutsal Allah ile ilişkilidir.

Bu yüzden kilise yaşamının her seviyesinde ve sadece her konsilde olmamak üzere Kilise üyeleri “Ben” değil “Biz”, “bana “ değil, “bize” diye konuşurlar. “biz” belirleyici sinodik kelimedir. “Kutsal Ruh'a ve bize iyi göründü” (Ha. İşl. 15, 28) tüm gelecekteki konsiller için bir model haline gelen, Kutsal Yazılara dayalı ikinci olaydır. Bu konsil, Havarilerin katıldığı ve birinci yüzyılda bilinen bu türden tek olaydır. Bu, Yahudi kökenli olmayan insanların Hristiyan cemaatlerine nasıl kabul edileceği hakkındadır. Aslında konu, Kilise'nin kendisini Roma dünyasına mı açması yoksa Yahudi ortamı içinde mi kalması gerektiği ile ilgiliydi.

İnsanların zihninde sinodalite genellikle durağan, yasal ve resmi kriterlerle bağlantılı bir kavramdır. Yine de Havariler bir araya gelmekte tereddüt etmediler ve “pek çok tartışmadan sonra” (πολλῆς ζητήσεως γενομένης; Ha. İşl. 15,7) – içinde buldukları dönemin en acil konuları hakkında yenilik yaptılar ve Kilise’nin evrensel görevini kabul ettiler. Apostolik Sinodu genellikle “kendine özgü bir konsil” olarak adlandırırız, fakat gerçekte Kilise yaşamının gelecekteki tüm yeniliklerinin temeli buydu.

Üstelik Kutsal Kitap’taki bu iki örnekten, her konsilin ortak bir muhakeme yoluyla ortak bir zihniyete ulaşma amacı taşıdığı açıkça görülmektedir. Bu ortak muhakeme çalışması nasıl başarılmaktadır? Kilise’yi bir arada tutan ve onu bir bütün kılan şey nedir? Buna cevap vermek için gelin, Pentekost Günü üç bin kişi Allah’a dönüp vaftiz olduğunda Kutsal Ruh indikten hemen sonra neler olduğunu hatırlayalım: Aziz Luka bize “kendilerini elçilerin öğretisine, paydaşlığa, ekmek bölmeye ve duaya adadılar” (Ha. İşl. 2, 42) diye aktarıyor. Burada Kilise’nin ayırt edici ve eşsiz işlevi ortaya çıkıyor: “ekmek bölmek”, “Tekrar gelene kadar” (1. Ko. 11,2) kan dökmeden Rab’bin son Akşam Yemeğini kutlamak, mistik Kurbanı sunmak.

Kiliseyi bir arada tutup yaşam veren hale getiren ve onu Mesih’in tek bedeni kılan şey, Efkariya’dır. Kilise birliği, bir karar mercii tarafından yukarıdan empoze edilmezi ancak dirilmiş Rab’bin sakramental Bedeni ve Kanı’ndaki komünyon tarafından ve bunlarla içten yaratılır. Kilisenin isminde (*ἐκκλησία*) efkariyadan kaynaklanan (efkariistik) bir referans vardır: “toplantı” anlamına gelir, ancak herhangi bir basit toplantı değildir; özel bir ibadet toplantısıdır. Allah’ın Halkı İlahi Litürji’yi sunmak için “çağrılır” ve toplanır. Kilise özünde efkariistik bir organizmadır ve İlahi litürjiyi kutladığında, ancak o zaman: gerçekte ne ise o olur. Kardinal Henri de Lubac’ın ısrarla belirttiği gibi Kilise Efkariya’yı, Efkariya da Kilise’yi yapar.

Efkariistik eklesiyolojinin maruz kaldığı eleştirilere rağmen, bunun modern Hristiyan düşüncesinin en yaratıcı unsuru olduğunu düşünüyorum. Ve tam da bu bakış açısından sinodalite temasına yaklaşmamız gerekiyor. Sinodalite, sadece kurumsal ve hukuki terimlerle ve yönetim ve iktidarın ifadesi olarak değil; öncelikle gizemli ve sakramental bir bağlamda yorumlanmalıdır.

Bir kilise konsilinin nasıl efkariistik bir etkinlik olarak kabul edilmesi gerektiğini hemen görebiliriz. Konsillerin çoğu efkariistik komünyon (*κοινωνία*) bozulduğunda bunun yeniden oluşturulması ve kuvvetlendirilmesi ile kimin bu kutsal sırta kabul edilip kimin edilmeyeceği sorusuyla ilgilenmiştir; Hepsisi değilse de çoğu konsil tüm üyeleri kucaklayan bir Litürji kutlaması ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle eski konsillerin kanonlarının ana teması aforoz edilenlerin (*τῶν ἀκοινωνήτων*) tam komüniona yeniden kavuşturulmasıdır.

Konsillerin hiç biri, görevlerini, imanın sistematik bir açıklamasını vermek olarak anlamamıştır, bunu bu şekilde söylemek abartı olmaz. Tam tersine Kilise’de

konsilin işlevi; Kilise karizmatik yaşamına katılarak, Efkariyetlik birlikte onaylanan Efkariyeti'ya imanda bir ortak birlik, iman ikrarı gösterip Mesih'e doğru bir şekilde iman edenlerin övgü ile kabul edilmesi ve imandan sapan herkesin Kilise bedeninden kesilmesiyle Efkariyetkiya'dan uzaklaştırılması yaptırımını olmuştur ve bu şekilde de devam etmektedir.

Tarihsel genel bakışa geri dönecek olursak, Apsotolik Sinod ikinci yüzyıldan itibaren toplanmaya başlayan diğer konsiller için bir emsal oluşturmuştur. Havariler döneminden sonra konsil toplamayı gerektiren ilk konular Montanizm ve Paskalya kutlama tarihi ile ilgili idi – ki bu durum hala kardeş Kiliselerle en büyük bayramı aynı günde kutlama konusunda bir engel oluşturmaktadır. Bu konsillerin ortak özellikleri düzensizlik, tek tipte bileştirilmiş bir prosedürün olmaması, kilisenin toplantı, lojistik, gündem ve işlemler konusunda tüm sorumluluğu üstüne almasıydı. Bu konsiller sadece episkoposluk işleri hakkında değildi. Örneğin en erken kayıtlardan biri, belli bir Herakidesin imanını birlikte değerlendirmek için çeşitli episkoposlar ve diğer din adamları ile laiklerin bir araya toplandığını göstermektedir. Bunu yapabilmek için de presbiter Origenes tartışmaları yönetmek, sadece yardım etmek değil aynı zamanda episkoposlar da dahil orada bulunanlara öğretmek için davet edilmişti. Benzer şekilde 268 yılında antakya'da Antakya episkoposu Samosatalı Pavlus davasını araştırmak için tekrar tekrar toplantı yapılmış; sorunu çözemeyince, Pavlus'un zararlı sapkınlığının maskesini düşürmesi için şehirdeki retorik okulunun başkanı Malchion'u davet etmişlerdi.

Ancak sonraki yüzyılda işler değişti. Dördüncü yüzyılın başında Hristiyan Kilisesi kurulduğunda -lütfen anakronizmi bağışlayın – *Imperium Romanum* tarafından bu tanınma, konsil biçimlerini etkiledi. Konsiller episkoposluk merkezli hale geldi. Örneğin 341'deki Antakya konsilinde episkoposlar bir araya gelerek Arius'a atıfta bulunarak öfkeyle “biz episkoposlar olarak nasıl bir papazı takip edebiliriz” diye “Ariusçu” olduklarına dair suçlamaları çürüttüler. Konsiller *ekümen* 'in her köşesinden (dünyada yerleşimin olduğu her yer) olabildiğince çok episkoposun geniş ölçüde katılımını temin etmeye çalıştılar. Bu, Devletin sponsorsorluğuna sahip olmakla mümkündü. İmparatorluk sadece lojistiği kolaylaştırmak ve masraflarını karşılamakla kalmadı, aynı zamanda birçok durumda imparatorluk kançılıyası aracılığıyla gündemlerin oluşumuna katkıda bulundu. Üstelik özellikle Jüstinyen'den sonra konsil kararları emperyal güç tarafından uygulandı ve bu kararlar Devlet kanunu olarak yayınlanıp hızlı ve etkin bir şekilde yürürlüğe konmaları kolaylaştırıldı. Tüm bu nedenlerle, ad hoc olarak adlandırabileceğimiz önceki konseyler kategorisinden ayırt etmek için bu konsilleri “emperyal” olarak adlandırabiliriz. Ortodoks Kilisesi tarafından kabul edilen imparatorluk konsilleri arasında Yedi Ekümenik Konsil ve kanonları Doğu kanonik geleneğinin *corpus canonum'unun* bir parçasını oluşturan, bir dizi yerel konsil listelenmiştir.

“İmparatorluk” Konseyleri döneminde, Kristolojik tartışmalarla bölünmüş Bizans'taki Kiliseyi ve toplumu korumanın bir yolu olarak, beşinci ve altıncı yüzyıllarda Pentarşi'nin konsil enstitüsü de ortaya çıktı. Pentarşi, beş büyük antik kentin Patriklerinin bir ortaklığı olarak kurumsallaştırıldı: Roma, Konstantinopolis, İskenderiye, Antakya, Kudüs. Yazışmalar ve kişisel görüşmeler yoluyla birbirleriyle

temas halindeydiler. Doktriner, etik ve kanonik meseleler üzerindeki rızaları, Konsiller olmadığında yerel Kiliselerin çabalarını koordine etmede öncü bir rol oynadı.

“İmparatorluk” konsilleri dönemi, Roma İmparatorluğu'nun doğu tarafındaki Devlet gerilediğinde sona erdi. Geç Bizans ve Osmanlı döneminde, konsiller Konstantin'den önceki “ad hoc” formata yavaş yavaş geri döndüler. Konstantinopolis'teki on dördüncü yüzyıla ait üç Palamite Konsili (1341, 1347, 1351) gibi konsillerden bazıları daha büyük, bazıları ise daha küçüktü. ἐνδημοῦσα yani daha küçük bir türde sinod, bu dönem için tipik hale geldi. Ἐνδημοῦσα, yapılan konsilin toplandığı şehirde bulunan hiyerarkların bir toplantısı olduğu anlamına gelir. Bu şehir, bugün olduğu gibi hiçbir zaman episkoposların ikametgâhı olmaktan uzak kalmayan Konstantinopolis'ti. Doğu'nun diğer üç Patrikhanesinden (İskenderiye, Antakya ve Kudüs) Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde kalıcı olarak bulunan Patrikler bile vardı. Bu tür konsiller, kilit rol oynayan Ekümenik Patrik tarafından toplanır ve bizzat Patrik başkanlık ederdi ve kararları tüm yerel Ortodoks Kiliseleri için önem taşıyordu. Bu türden en son ve en dikkat çekici konsiller arasında, etnofiletizmi kınayan Konstantinopolis Konsili (1872) vardı (ne yazık ki onun öğretisi çağdaş Ortodoks diasporasında görülmemektedir).

Diğer “ad hoc” olup da yerel özellik taşıyan konsiller, on yedinci yüzyıldaki özellikle Yaş (Iasi) (1642) ve Yerusâlim (1672) konsilleridir. Bu konsillerde Kilise ve kutsal sınırlarla ilgili gerçek Ortodoks öğretisi onaylanmıştır. Ayrıca Bolşevik Devrimi sırasında trajik bir şekilde yarıda kesilen Moskova Konsili (1917-1918) de bu konsiller arasında sayılabilir. Tüm bunları ve diğer konsilleri küçümsemeden Ortodoksluğun çoğu zaman konsile dayanan bir yolla hareket etmeyi zor bulduğunu kabul etmemiz gerek. Biz Ortodokslar, Yedi Kutsal Konsil'in Kilisesi olarak kendimizden mükemmel Konsil Kilisesi diye söz etmeye alışkınız. Ancak alçakgönüllüce ve gerçekçi bir şekilde itiraf etmemiz gerekir ki teoride sinodaliteyi onaylarken, uygulamada çoğu zaman onu ihmal ettik ve “konsil (uzlaşma) yorgunluğu” denen bir durum yaşadık.

2016 yılında Girit'te Yüce ve Büyük Konsil toplanmadan önce hazırlık ve ertelemelerle kaç yıl geçip gitti! Roma Katolik Kilisesi'nde 25 Ocak 1959'da merhum Papa XXIII. Yuhanna herkesi hayretler içinde bırakarak Ekümenik Konsil toplantısını ilan etti ve dört yıldan kısa bir sürede 11 Ekim 1962'de Konsil aktif bir şekilde başladı. Korkarım, Ortodoks Kilsesinde olaylar böyle olmadı. 1902'de çok zaman önce aziz hatırasını saygı ile andığımız Ekümenik Patrik III. Joachim tüm Ortodoks Kiliselerine bir encyclic mektup göndererek yakın temas ve işbirliği çağrısı yaptı. Bu mektup çok olumlu karşılandı. Nihayet 2016 yılında Yüce ve Büyük Tohumu sahip olabildik; fakat bu tohumun nihayet meyve vermesi gerçekten de çok uzun bir zaman almıştır (yüzyıldan fazla) ve bu “konsil rönesansı” dönemine işaret etmektedir.

Kutsal ve Büyük Konsey hazırlık aşamalarında tasavvur edildiğinden, kendi iyiliği için, yani sinodallık adına; şu an yapılmakta olan Roma-Katolik Kilisesinin Sinodalite hakkında Sinoduna çok benzer şekilde toplanacaktı. Böylece Ortodoks

Kilisesi, konsil yapmanın sadece bir formül değil, bir yaşam koşulu ve yolu olduğunu kanıtlamak istedi. Kutsal ve Büyük Girit Konsili'nin gerçekte yaptığı şey, Ortodoksluğun sinodik ruhunu, onun konsil ethosunu yeniden doğrulamak ve günümüzde sinodallığın otantik bir sesi haline gelmekti. Ve bu, tüm Konsil katılımcıları tarafından, her şeyden önce, Konsilin Başkanı olan Kutsal Ekümenik Patrik Bartholomeos'un coşkulu liderliğine ve olağanüstü ısrarına borçludur.

Kutsal ve Yüce Konsil'de altı belge Kabul edildi. Konumuz açısından önemli olanlardan biri de “Ortodoks Diasporası” hakkındadır. Bu belgede Konsil Pederleri ilk olarak son yüzyılda hepimizin yakındığı bir olağan dışı durum olan, yönetici episkoposların kanon kurallarına uyma konusunda, batı dünyasındaki başarısızlıklarına dikkat çekmektedir. Diasporanın her bölgesinde kanonik olarak tanınan tüm Ortodoks episkoposlarından müteşekkil, “Konstantinopolis Kilisesi hiyerarkları arasında Birinci tarafından yönetilen” bütün koşullar mevcut olduğunda uygun zaman gelene kadar kanonik kesinliği temin üzere bir Episkoposluk Meclisi kurulmasını önerdiler. Bu bölgelerin her birinde yerel sinod toplanamamasına rağmen, bu karara göre “episkoposlar, bugün tabi oldukları aynı kanonik karar merciine” yani kendi Ana Kiliselerine, Diaspora'daki Ortodoks Kilisesi Birliğinin konsil ile uyumunu temin etmek üzere oluşturulan Episkoposlar Meclisi Kurumuna “tabi olmaya devam edeceklerdir.” Episkoposluk Meclisleri, Ortodoks Kilisesi'nin diasporadaki birliğini ortaya koymak için konsil amacıyla oluşturulmuştur. Ne yazık ki, Moskova Patrikhanesi Kutsal Sinodunun, Ukrayna Ortodoks Kilisesi'ne otosefali statüsü verilmesine cevaben Ekümenik Patrikhane ile tek taraflı olarak birliğini bozma ve üyelerini Ekümenik Makam Hiyerarşileri tarafından yönetilen tüm Ortodokslar arası ve Hıristiyanlar arası kolektif organlardan geri çekme kararından sonra bu birlik ciddi şekilde engellenmiş durumdadır.

Bu karar Ortodoks konsil tavrının o kadar da muzaffer olmadığını açık bir şekilde göstermektedir. Tam tersine, yalnızca katılmayı kabul etmekle kalmayıp aynı zamanda tüm ilgili ön mutabakat belgelerini birlikte imzaladığı halde Avrupa'daki dört yerel Ortodoks Kilisesi'nin (o zamanlar on dört kiliseden dördünün) Kutsal ve Büyük Konsil'de son anda yer almaması gibi kriz belirtileri görülmektedir. Bu üzüntü veren yoklukları, onların Panorthodox Konseyi'nin enstitüsü olan Synaxis of Primates (Başepiskoposlar Meclisi) kurumundan, daha etkili olduklarını kanıtlamaktadır. Bu, 1992'de Konstantinopolis Makamına seçilen Kutsal Ekümenik Patrik Bartholomeos tarafından yürürlüğe sokulmuş; o zamandan beri, sonuncusu Ocak 2016 olmak üzere birkaç kez toplanan yeni bir kurumdur. Synaxis, tüm yerel Ortodoks Kiliselerinin Başepiskoposlarını, eski Pentarşi enstitüsüne benzer şekilde bir araya getirir, ancak hiçbir şekilde onun yerine geçmez. Aslında, Ekümenik Patrik Bartholomeos'un görev süresi boyunca, Doğu'nun şu anda dört eski Patrikhanesinin Başepiskoposlarının Synaxis'i, bizim deyimimizle “Tertarchy” Roma Kilisesi ile komünyonun kopmasından sonra, zaten bir kez bir araya gelmiş ve özellikle bu statü benzersiz sorumluluklar gerektirdiğinden, daha yeni otosefali Kiliselerin Başepiskoposları ile ilgili ayrıcalıklı statüleri vurgulanmıştır. Synaxis of all the Primates (Başepiskoposlar Meclisi)'in rolü,

Panorthodox Konsili'ni hazırlamaktı, Gerçekten de, Synaxis, esnekliği ve hızlı eylemi nedeniyle, sinodal öncesi dönemde uzlaşmanın en güvenilir tezahürü olduğunu göstermiştir.

Ekümenik Patrik Bartholomeos'u sadece Ortodoks-evrensel düzeyde değil, aynı zamanda Ekümenik Patrikhane'nin yetki sınırları içinde yerel ve bölgesel düzeyde de sinodalılığı güçlendirmeye yönelik çabalarından ve başarılarından dolayı övmek “doğru ve gereklidir”. Kutsal Patrik Hazretleri, Synaxis of the Primates'in ilham kaynağıdır, fakat aynı zamanda, başlangıçta iki yılda bir ve şu anda her üç yılda bir olmak üzere en son 2021 Eylül ayında toplanan, Ekümenik Makamın tüm Başepiskoposlarının Meclislerini kurumsallaştıran da O'dur. Başepiskoposluk Makamı Meclisi kurumu; modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra Türk Yetkilileri tarafından Türk vatandaşı olmayan tüm Makam Başepiskoposlarına dayatılan Ekümenik Patrikhane'nin Kutsal ve Mübarek Sinod'una katılma yasağından sonra ortaya çıktı. Sonradan kurulan Meclis, bu nedenle, yalnızca ülkede ikamet eden Türk vatandaşlığına sahip başepiskopolardan oluşuyordu. Aziz hatırasını burada andığımız Ekümenik Patrik Athenagoras tarafından ilk kez tanıtılan Synaxes of Throne (Makam Meclisi), Mesih'n Kutsal ve Yüce Kilisesi'nin Hiyerarşisinin sakatlanmış yapısını birleştirmek için bir fırsattı.

Ekümenik Patrik Bartholomeos'un tavsiyesiyle Kutsal ve Mübarek Sinod tarafından Türkiye dışındaki Episkoposluklardan Sinod Başepiskoposlarının üye olarak çağrılmasına ilişkin 18 Şubat 2004'te alınan tarihi karardan sonra Sinodal kurumun kanonik işlevi yıllık sinodal hizmet süresi getirilmesi ve her altı ayda bir Sinodal üyelerinin yarısının kısmen değiştirilmesi ile birlikte Synaxis of the Hierarchy amacını değiştirdi. O tarihten itibaren Synaxes'in amacı, 1928'de Yunanistan Kilisesine yönetimi devredilen ve halen en üst manevi otorite olarak kalmaya devam eden; kanonik merkezleri Fener'den uzak kalma tehlikesi içinde bulunan; Kuzey Yunanistan'da “Yeni Topraklar” adı ile bilinen Makamın metropollerinin, bu Hiyerarşiler arasındaki dini iletişimi muhafaza etmektir.

Patrik Cenaplarının yerel, bölgesel ve Ortodokslar arası seviyede, konsillerin yapılması, gelişmesi, ilerlemesi için yaptığı önemli katkı, kendisini “denenmesi ve sınanması için bir an evvel episkopos yapmak” başka bir deyişle Yüce Kilise'nin sinodal ruhuna kendisini daldırmak için; merhum Kalkedon Metropoliti ve Manevi Pederi'nin arzusunu haklı çıkarmaktadır. Filadelfyalı genç Metropolitan Bartolomeos olarak yaptığı ve Kalkedon'un yaşlı Metropoliti iken devam ettiği ve şimdi de Ekümenik Patrik olarak sürdürdüğü; budur. Gerçekten, Mesih'in Kutsal Yüce Kilisesi Patrik Bartholomeos'un bilge ve sağlam rehberliği altında iken sinodaliteyi, bahşedilmiş bir şey olarak göremez. Tam tersine konsil içinde olma halini, sadece kimliğinin seçkin bir ifadesi haline getirmek için kalıcı ve büyük bir çaba göstermesi gerekir, fakat tüm seviyelerde; Synaxes of Primates Başkanlığı ve Ortodoks Kilisesi Kutsal ve Yüce Konsilleri kadar Doğu Patrikliklerinin “Tetrarchy”sinde ve Kilise yaşamının işleyen makinesi olarak tüm seviyelerde; mahalli seviyede Girit'teki Kutsal Eparkiyal Kilise Sinodu, ya da Kutsal Amerikan Başepiskoposluğu veya Ekümenik Patrikliğin altındaki

iki otonom Kilise'nin Kutsal Sinodlarının bölgesel seviyesi (Finlandiya ve Estonya) gibi diyosezan sinodlarda bu çabayı sarf etmelidir.

Bu yolla Konstantinopolis'in Ana Kilisesi, sinodalitenin gerçekten Ortodoks geleneğine içkin olduğunu ve herkes tarafından uğruna her gün savaşılmaması gereken bir dava olduğunu, kendisi bir örnek olarak öğretir.

Παναγιώτατε Πάτερ καί Δέσποτα,
Pek Muhterem Patrik Hazretleri ve Despotlar,
Muhterem Hazretler,
Saygıdeğer Ekselansları
Sevgili Dostlar,

Ravenna Onaylanmış Bildirisi “tam bir kilise birliğinin olması için, Kiliselerimiz arasında, meşru çeşitliliklerinde kanonik mevzuatın karşılıklı olarak tanınması gerektiğini” (§16) doğrulamaktadır. Neyse ki sinodalite için karşılıklı tanımaya gerek yoktur, başta da açıkladığım gibi, ta başlangıçtan beri iki Kilise arasında kanonik geleneğin temel ilkeleri arasında sinodalite yer almaktadır. Burada karşılıklı tanıma yerine bu türden daha fazla etkinlikle karşılıklı zenginleşme deneyimlerini çoğaltmak gereklidir. Sadece sinodaliteyi güçlendirmekle aramızda tam bir ortak birliği başarabileceğiz: çünkü uzlaşmanın zirvesi olan Efkaristiya ve Mesih'te doktrinel Birlik ve Kutsal Ruh; Kiliselerimize en görünür ve somut birliğini sunarak Pentekost'un gerçek bir tasvirini oluşturur.

Kutsal ve Yüce Paskalya'ya yaklaşırken bu akşam hepimiz burada Patrik Hazretlerin'den iki kardeş kilise tarafından “bayramların bayramını” birlikte kutlayabilmeleri için duasını isteyelim. Yüzyıllar boyunca birliğin dışında kalarak öğrendiğimiz, alışkanlık haline gelen ayrılığı aşmak için; çakışan takvimleri beklemeden, iki Kilisenin özgür kararı ile ortak Hristiyan kimliğimizin gerçek ifadesi olan ortak imanı vurgulayarak bu bayramı beraber kutlayacağımız günlerin yakın olmasını dileyelim.